

In Nomine JESU Christi !

EXPOSITIO

Quorundam Locorum

HAFENREFFERI,

In quibus

Jam ortis novis controversiis, in suo
COMPENDIO THEOLOGICO,

Vel a se ipso, vel ab aliis

Theologis Evangelico-Lutheranis dissentio-
re videatur.

Quam,

LOCO SPECIMINIS
QUALISCUNQUE

THEOLOGICI ,

Cum Consensu Max. Rev. Facult. Theol.

PRÆSES

JOHANNES HAARTMAN,

Phil. Theor. Profess. Reg. & Ord.

ET RESPONDENS

GABRIEL FORTELIUS, F.Biör.

In Regia Fennorum Academia
Publicè examinandæ proponent die, DEO
Volente, 24. Octobris A. 1724.

ABOÆ, Impr. E. M. FLÖDSTRÖM
Reg. Acad. Typogr. in H. D. Finl.

L. B.

E cuivis pate-

at, quid monstri alant
Novatores, in fraudem

Ecclesie ~~christianae~~ Evangelico-Luthe-
rane, pluribus utuntur stratage-
matis suas defensuri hypotheses, ho-
rum haud postremum est, quod ea
inquirant loca, in quibus antiqui-
ores nostri Theologi ante mora cer-
tamina securius locuti deprehen-
daerunt; vel quae innocuo plane co-
namine allata, in suas partes obtor-
to quasi collo pertrahere queant.
Hinc concludentes non sua, sed nostra
esse nota inventa. Verum non ita ha-
rendum Theologorum auctoritati-
bus, ut ab analogia fidei vel un-
guem latum recedamus; nec ita
verba illorum ex occasione proflata,
hic vel illic accipienda sunt, ut hos

sibi ipsis contrarios statuimus. Primum rem ipsam examinemus, necesse est. deinde mentem hujus vel illius auctoris; tum tensura, quem in hoc vel illo morendo exacte expressit; & si quæ tandem occurrant, quæ aliud quid indigitare videantur, ea vel dextre explicanda, vel pallio caritatis ex pietatis officio erunt tegenda, h. e. quo fieri potest modo decenter excusanda. Nam quæ *Seneca de Arantio*, *Sallustii* intellecti imitatore ait: quod, quæ apud Sallustum rara fuerunt, apud hunc crebra fuerint & plane contnuæ; nec sine causa: *ille enim in hac incidebat: at hic illa queribet* Tom 2. Epist. 114 p. m. 452. ex in rem nostram dicta iuncto: ne illa studiose apud Theologos conquiramus, quæ incidenter ab illis prolatæ sunt; quæq; dicta nolint, si jam aduersent, non enim hoc tacto candide cum illis agimus, nec manes illorum reveremur, prout decet. Huc faciunt, quæ de *Luther*, ipsis illius verbis tradit Dns D. Val. Era. Löschner

in suo *Bollständiger Timotheus Ven-*
tino part. I. cap. I. p. m. 31. quæq;
habet deinde cap. 10. p. m. 658. Mi-
hi hujus rei in mentem venit, cum
disputandi mihi etiam necessitas an-
te septimanas aliquot imposita eſſet.
Quocirca aliquot obſervavi loca ex
B. Hafenrefferi Compendio in e-
xemplum hujus argumenti, quæ
jam tuo candido ſubjicio examini;
de tua ſequitate L. B. non dubitans.

In Loco de Scriptura Sacra.

§. I.

COncedit Auctor p. m. 32. quoſ-
 dam Libros N. Testamenti elle
Apocryphos, utpote: *Posteriorem Epi-*
ſtolam Petri; Secundam & 3:m Jobannus;
Epiſtolam ad Hebreos; Epiſtolam Jaco-
bi; Epiſtolam Iude; & Apocalypſin Ja-
bannis Theologi; cum quo facit *Com-*
radus Dietericus, in Instit. Catecheticas,
 p. 18. nullam, quæ liquet, aliam ob-
 rationem, quam quod de Auctore
 Secundario aliquando dubitatum,
 quodq; olim a nonnullis Ecclesiis fit
 illis

illis contradicuntur: sed cum de au-
toritate horum librorum Canonica,
non amplius dubitetur in toto, quod
scimus, Christianismo; hisque ea-
dem criteria competere probave-
rint Theologi, quae aliis libris Ca-
nonicis; conf. EUSEB. Hist. Eccles.
ARNDII Lex. Antiq. POLISYR. Crit.
GEZ. Com. in N. T. VALTHERI Of-
fic. Biblica. Non est, ut hanc con-
troversiam jam singulariter facia-
mus nostram. Dr. Heinricus Rei-
nesius cum aliis nonnullis hos com-
modius *Libros secundi ordinis*, i. *Diu-
tero-Canonicos* appellari innuit, non
quidem ratione *Auctoritatis*, quam
his ~~etiam~~ quam esse atque aliis largitur:
sed ratione *manifestationis* & rece-
ptionis communis, adi Theol.
Techn. p. m. 17. sed Dr. nus Doctor
Augustus Pleijerius consultius ab
haec etiam distinctione abstinentem
docet, cum de **Canonica** horum
Librorum *Auctoritate* jam inter
omnes constet, Thes. Herm. S. p.
m. 81.

§. 2. De pluribus vero controver-
siis, quæ in nostris Ecclesiis magna
animorum contentione aliquantulper
agitare sunt, suppeditat aniam dis-
quirendi noster Auctor, cum Scriptu-
ram S. adeo planam esse iudicat, ut qua-
unque ad salutem nostram & pietatis
exercitia scitu necessaria sunt, quibus NB.
pma & attentus Lector salubriter inde
cognoscere posse, p. m. 36. & 39. bi-
nis locis. Quæ verba ex mente
Auctoris bene se habent, & com-
de explicari possunt; nec ullam me-
rentur cestigationem. Posset ta-
men aliquis ex pruritu novitatis
hinc argumentari, quasi hisce fave-
re vellet Pietistarum nostre etatis ce-
leberrimis patronis; affirmantibus:
memini veritates divinas esse media la-
luit, si non prius existat pius spiri-
tualiter, (dass niemand die Gött-
liche Wahrheiten als ein Mittel der
Eseligkeit haben könne/ er sey denn
zuvor geistlich freßn) Imo impium
nihil veri scire posse, si vel maxi-
me ipsa principia Sacrae Scripturae
addicatur. Impii hominis Theolo-
giam

giam ex Scripturis haustam non esse efficacem, vel aliquo modo spiritualem atque salutarem, sed nude literalem atq; naturalem, principiis tantum naturæ ex Scripturis haustam. Spiritum Sanctum non adesse verbo suo, horque conversionem hominis impi operari, sed requiri verbum aliquod internum, quod in homine sit, antequam ad verbum externum se applicare queat; & que sunt multa alia Verbo Revelatio, Libris Symbolicis, Praestantisimis Theologis, sensuq; ipsius Auctoris nostri alias e diametro contraria. Omnia hæc ex aile diluere non patitur ratio institui. Quia ad liberandum Auctorem nostrum, etiam ab omni suspicione partium dissidentium faciunt, tantum attingam. Observatus:

(1) Quod unicum cognoscendi principium salutis, Ecclesia nostra constituerat verbum DEI literis consignatum; vi dictorum Deut. 4: 2. Etaj. 8: 20. Luc. 16: 29. Eph 2: 20. 2. Pet. 1: 19. 3: 2. Apoc. 22: 7.

Quocirca initium p̄fationis generalis ad librum Concordiæ his etiam fit verbis: *Ingens Dei Ops. Max. beneficium est, quod postremis temporibus, & in hac mundi senecta, pro ineffabili amore, clementia ac misericordia sua, humano generi lucem Evangelii & verbi sui (per quod solum veram salutem accipimus) post tenebras illas Papisticarum superstitionum, in Germania carissima patria nostra puram & sinceram exoriri & prælucere voluit.* Quod pluribus explicatur p. m. 370. & 632. Quibus vero argumentis præterea probetur hæc iheresis, confer Celeb. Quenstedt. Syst. Theol. P. I. p. m. 33. seq. aliosq; Theologos passim. Huc pertinent quæ habet Auctor in Comp. Iui Theol. P. m. 37. 38.

(b) Intellectum humanum in statu naturæ corruptæ tanta laborare cœcitate & ignorantia, ut sensum Scripturæ S. genuinum, quem scilicet Spiritus Sanctus intendit, propria ac naturali sua facultate intel-

intelligere nequeat, quod ad Mysteria attineret, Matth. 16: 17. Luc. 18: 34. 1. Cor. 2: 14. & 1. Cor. 12: 11. 2. Cor. 4: 7. Hinc in Formula Concordiae p. m. 579. Confiteretur, quod hominis intellectus & ratio in rebus spiritualibus profusa sit cœca, nihilq[ue] propriis viribus intelligere posse. Item p. 655. Simeoni Aug. Confessionis Doctorum assertur, hominem ex lapsu primorum peccatum ita penitus corruptum esse, ut in rebus spiritualibus, que ad conversionem & salutem nostram spectant, natura cœca sit, & verbum Dei prædicatum neq[ue] intelligatur, neq[ue] intelligere possit; sed illud ut rem scultam jundicet. Et nunquam a se ipso ad Deum appropinquit, sed potius inimicus DEI sit, & maneat, donec virtute Sp. S. per Verbum prædicatum & auditum ex misericordia gratia, sine omni sua propria cooperazione, convertatur, fide donetur, regeneretur & renovetur. add. p. m. 657. & ex p. 663, haec in primis: Spiritus Sanctus ergo est, qui donat intelligentiam, & cor hominis aperit, ut Scripturam intelligat & verbo Domini ascendat. Plu-

ribus hæc explicant Dns D. Quen-
stedt. P. 2. p. m. 178. & P. 3. p.
495. D. Doct. Hulsemannus de Au-
xiliis gratiæ Div. p. m. 234. D.
Doct. Calovius Syn. Contr. p. m.
46. 47. in primis p. 62. hisce verbis:
*Rationem mysteria capere non posse, quæ
in verbo Dei unice proposita sunt, affer-
rimus.* *Notitia sane fidei ex verborum
Spiritus Sancti tenore, per media herme-
neutica est habrienda; nos namen ea ra-
tionis captiu apprehendere minime possu-
mus, neque rationi in rebus fidei permit-
tendum est iudicium.* add. summi the-
ologi Dni Doct. Fechtii Epist. An-
tiprædest. & Dni Törlingii Dissert.
de falsa Irregularitorum circa res S.
Notitia, præside eodem Fechtio ha-
bita, item Neum. Theol. Aph. p. m.
363. a qua sententia Auctorem non
esse alienum liquet ex loco de Li-
bero Arbitrio. p. m. 60. qu. 4. & 5.

(c) Conclusiones & motus, qui
in hominis gentilis vel impii Chri-
stiani intellectu & voluntate su-
scitantur ex verbo Divino leto vel
audito, vocationi gratiosæ per ver-
bum

bum esse attribuendos, Jer. 31: 18.
 Eph. 2: 3, 4. 1 Pet. 1: 23. gratia enim
 præveniens, offerens, adsistens vel
 incipiens, omnibus sensum coMU-
 nem verbi divini intellectum admit-
 tentibus, coMunis est, ut nunquam
 verbum prædicetur, quoniam intus in
 homine attendeat aliquid effici-
 at Ies. 55: 10. Matth. 13: 8. & per te ad
 conversionem conducibile sit; ut
 pote ordinatum ex primaria DEI
 intentione, ad salubrem finem pro-
 duendum; sive deinde maiorem
 sive minorem notitiam rerum cre-
 dendarum, sive etiam agnitionem
 peccati in Deum commissi, sive
 etiam potentiam seu voluntatem i-
 plam credendi generet; ut videre
 est in Agrippa Act. 26: 28. Felice
 & uxore ejus Drysilla cap. 24: 24.
 in quibus omnibus homo se mere
 passus habet, cum quoad iniuum,
 sum quoad finem horum motuum Di-
 vinorum; nec ipse aliquid facit, sed
 tantum negative. h. e. non repu-
 gnat morose, 2. Cor. 3: 5. hinc Form.
 Conc. p. m. 656. credimus, inquit,
 quod

quod hominio non remitti intellectum, cor
 & voluntas, in rebus spiritualibus &
 divinis, ex propriis naturalibus virtibus
 prorsus nihil intelligere, credere, am-
 plecti, cogitare, volle, inchoare, per-
 ficere, agere, operari, aut cooperari pos-
 fint, sed homo ad bonum prorsus corru-
 prius & mortuus sit, ita, ut in hominio
 natura, post baptismum, ante regeneratio-
 nem, ne scintilla quidem spiritualium
 virium reliqua manserit, aut restet, qui-
 bus ille ex se ad gratiam preparare si aut
 oblatam gratiam apprehendere, aut
 eius gratia [ex sese & per se] capax ei-
 se possit, aut se ad gratiam applicare aut
 accommodare, aut virtus suis propriis
 aliquid ad conversionem suam vel ex con-
 tra, vel ex dimidia, vel minima parte,
 conferre, agere, operari aut cooperari (ex
 se ipso tantum ex semetipso) possit. Di-
 lucide expressit mentem tuam in
 hoc negotio D. D. Hulsemannus de
 Auxiliis grat. Div. p. m. 17. & Dn.
 Baleman in Disl. quae inscribitur Pe-
 lagianismus Doctrine de vera irregem-
 terum circa res sacras Notitia orthode-
 xis calumnioso obiectus, praeside D. D.
 Fechtio habita. Nec Author differen-

tit in loco de Libero Arbitrio p.
m. 62. 63.

(d) Quod quidem hocce verbum
de Christo sit divinum & sanctifi-
catum conversionis instrumentum,
ut est Mysterium aeternis temporibus ta-
citum Rom. 16: 26. ipsissimum Domini
sensus 1. Cor. 2: 16, ipsum consilium Dei
Act. 20: 27 sedi Form. Conc. p. 670.
671. Schely. Syn. Contr. p. m. 29.
Bucher Syst. Antitao. p. m. 270.
ieq. instrumentum, inquam, conversionis
seu salutis non aegyptor seu manima-
tum; sed egyptiaca seu animalia &
cum causa principali conjunctum;
hinc comparatur cum cibo & pa-
ne nutriente Matth. 4: 4, cum le-
mine vivo & auloualas fructifican-
te 1. Petr. 1: 23. Marc. 4: 26. cum plu-
via & rore humectante Elaj. 55: 10.
aliisq; id genus. Si vero medium
salutis, dñe sc, velis potius appel-
lare hoc verbum Divinum, cum
DEus misericordissimus per ver-
bum & sacramenta gratiam & sa-
lutem hominibus offerat, applice-
& obligaret, ut loquitur Hollaz. Et
xam.

xam. Theol. p. m. 451. & plures ejus dat rationes Neum. Th. Aph. p. m. 166. illud non est contrarium nobis. Author noster cum Form. Conc. voce medii utitur p. m. 62. voce organi & instrumenti cum dicit: quaedam organa seu instrumenta salutis esse offensionia, quibus minimorum Deus, donec bonaque sue nobis hominibus offers, & credentibus confert, ut sunt verbum & sacramenta; Locorum Theoi p. m. 676.

(e) Intellectum prius informari, quam Voluntatem ad conversionem, fidem & pietatem fleti. Joh. i: 4, 5. Act 26: 17, 18. I. Cor. ii: 5, 6, 7, 8. Col. i: 9, 10, II. Hunc n. ordinem horum actuum gratiae observat Catech. Minor Art. 3. Spiritus Sanctus per Evangelium me vocavit, suis donis illuminavit, in recta fide sanctificavit, & conservavit. Et Form. Conc. p. m. 659. ubi Sanctos observat precantes, ut a DEO doceantur, illuminentur & convertantur. Pluribus hos actus explicuerunt Neum. d:tp. de discrimine

ne donorum & aequum gratiae Spiritus S. applicatrixis, item Hollaz in Ex. Th. p. 2. p. 251. seq. Excell, Fechtius disp. de Oeconomia salutis Aph. ix. & in Hist. atq; Exam. nov. th. indist. c. 9: p. m. 158. seq. Lösc. in Vollständ. Tim. Ver p. m. 201. seq. Schelv. Syn. Controv. p. 150. quo etiam respicit omnino Auctor in Loco de peccato p. m. 7b.

(f) Impium etiam imbui posse ex Scripturis, DEi cognitione vera; Luc. 12: 47. Rom. 2: 21. 1. Cor. 12: 4. cohato cum Matth. 7: 21 & in se quidem efficaci Rom. 1: 16 Phil. 1: 18, 19. a q. spirituali Job. 6: 6z. immo etiam salutis; in primis ratione finis in intentione, quamvis non ratione finis in executione, ut solide docet Celeb. D. D. Casp. Löscher in Disp. sua de Harmonia Theologica Ex. 2. §. 4. cuius mihi copiam fecit Reverendiss. noster Episcopus Doct. HERM. WITTE, exniadissimis ac vastissimis sue Bibliothecis diuinitus. Hinc est, quod Psalm. 50: 16, 17. Iudeus, qui odit disciplinam & verba Dei rejet post le, dicatur

quoque emittare statuta divina, adeo-
que verbum Divinum. Alias, cur Do-
minus Matth. 23:3. *inspiros* licet Pha-
riseos ac Sribas audiri juberet, nisi
hæc prædicata concionibus illorum
competerent? quo circa etiam fa-
cramenta & verbum propter or-
dinationem & mandatum Christi
dicuntur efficacia, etiam si per ma-
los exhibeantur; quod Aug. Conf.
Art. 8. p. m. 12. optime observavit
contra Donatistas. Est namque
animadvertenda differentia, ait Dan-
hav. inter templum & organa Sp.
S. quanquam impius non sit tem-
plum Sp. S. ejus tamen organon
esse potest. Hodol. p. 929. Conf. m.
Quenstedtii Syst. Theol. P. 1. p. m.
169. Fechtii Syll. Contr. Disp. 42.
q. II. Inst. Pastor. p. 55. Coroll. ad Scrut.
Prof. Hæretic. p. m. 108. Schelv. Syn.
Contr. p. m. 12. Hippini Matæol. Fa-
nat. p. m. 84. Hanc autem men-
tem Auctori etiam fuisse patet **ex**
iis ipsis verbis, quæ huic discut-
sui occasionem subministrarunt,
si conferamus responsionem cum
questione ipsa & addiderimus, quæ

37

habet in Compendio p. m. 167.
*Alias ceteris paribus majore in mensura
Sanctificatio illuminationem conferri, &
sanctimoniam ad maiorem in notitia pro-
fectus viam esse ultro concedunt Aे-
pinus Matol. Fan. p. m. 51. Fech-
tius Syll. Contr. Disp. iv. §. 8. Instr.
Past. p. m. 15. Lölcher Bößg. Tim.
Ver. App. p. m. 33.*

(g) Non dari *Verbum Dei*, quod
sit in hominibus, etiam antequam
verbum illud externum audiverint,
nunc verbi interni, nunc interni lu-
minis, nunc Spiritus interni, nunc
revelationis aut illuminationis Divine, &
testimoniis interni nomine ipsis venient,
quod ipse sit Christus, tuto conclu-
dimus ex 2. Cor. 4: 6. 1. Thess. 2: 2,
3, 4. Eph. 4: 11, 12, 13, 14. Neque
tamen negamus omnem illuminationem
internam Spiritus Sancti in
hominibus; quia potius agnoscimus
sine ea hominem, nec cognitionem
Mysteriorum Divinorum;
neque assensum illis praebere posse
v. Cor. 2: 14. ix: 3. at hodie im-
mediate sive per ἐλλαμψιν immedia-

tam sine verbo externo eam contingere hominibus, constanter negamus. Imo verbum hoc externum, posse accidentaliter dici internum, quatenus lectum vel auditum fidei mente recipitur, concedimus. Verbum vero internum ab externo essentialiter diversum est, & jam ante hujus usum in quolibet homine existens, cum Scripturis dicere non possumus. Dammant itaq; Ecclesie nostrae Anabaptistas & alios, qui sentiunt Spiritum Sanctum contingere sine verbo externo hominibus per iporum preparationes & opera. ut & Art. Smalc. P. 3. Art. 8. p. m. 331. & in his, que vocale & externum verbum concipiunt, constanter tenendum est, Deum nemini Spiritum Sanctum del gratiam suam largiri, nisi per verbum & cum verbo externo & praecedente, ut ita premuniamus nos adversus Enthusiasmas. id est, spiritus, qui jactitant, se ante verbum & sine verbo Spiritum habere, & ideo Scripturam seu vocale verbum judicant, flectunt & reflectunt pro lebito. Et post pauca: Hoc in unis
 ver-

versum antiquus est *Satanas* & *serpens*,
*qui etiam Adamum & Ewam in Enthusias-
 sum conjiciebat, & ab externo verbo
 DEI ad spiritualates & proprias opinio-
 nes adducebat, id quod tamen & ipse per
 alia extera verba perficiebat, persende ac
 hodie vestri Enthusiastæ exterrum ver-
 bum dominant & tamen ipsi non silent,
 sed mundum garrulitatibus & scriptio-
 bus implent. Sc. p. m. 331. Si quis ex-
 petat plura in hanc rem, audeat
 Calov. Syn. Contr. p. m. 45. Quen-
 stedt. Synt. P. 1. p. m. 186. Apini
 Maræol. Fanat p. 85. 86. 87. Lölche-
 ri *Vollständiger Thm. Ver.* p. m.
 239. sequ. Schely. Syn. Contr.
 p. m. 27. & 28. Bucheri Theol.
 Anti Fan: p. 281 Huc pertinent,
 quæ Auctor adducit in *Com. sui*
Theol. p. m. 37.*

Jam (d) ergo queritur, quid per
 Iohannes pius velit Auctor, & quomodo il-
 luc explicandum? Non scihect in
sensu Biblico, quatenus pietas fidei
 fructus est, & fides-lectionis Scrip-
 turæ S. sed in *sensu Ecclesiastico*,
 quatenus ad lectionem Scripturæ

Sacræ requirit (1) debitos actos pædagogicos. (2) usum rectum dogorum administrantium. (3) Subiectum, quod Spiritui Sancto morose non resistit, sed ejus operationes admittit, atque per suos gradus progreditur, usque dum fidem & finem fidei adsequatur. Aliud vero est (4) recte se se disponere ad ab aliis pedagogicos Scripturæ S. aliud preparare se ad fidem, & ad gratiam se applicare. Prius concedimus. Posterius negamus cum Form. Concor. p. m. 678. Calov. in Syn. Controv. p. m. 72. & Hulsem. de Auxiliis grat. Divinis p. m. 17. Lölcher Bollst. Tim. Ver. p. m. 224. Schely. Syn. Contr. p. 131. Cont. Auctorem nostrum p. 61. quæst. 3. Aliud (5) est loqui de donis Spir. S. administrantibus, quæ, propter dolor, saepe deprehenduntur virtus hominum sine fide, aliud loqui de donis Spir. S. sanctificantibus, quæ nunquam sunt sine fide, ut docet Danhav. Hodof. p. m. 218. & Neum. Theol. Aph. p. m. 47. quamvis hoc sensu pius, nondum instructus sit

fit donis Sp. S. sanctificantibus, potest tamen esse instructus donis Sp. S. administrantibus illisque recte uti. est etiam aliud (c) loqui de cognitione Dei salutariter jam applicata, & de cognitione Dei salutariter applicanda ; ut percommodo monet Dn. Casp. Löscher in Disp. modo allegata non ad prius, sed ad posterius primo attendit Auctor in supra adductis locis.

In Loco de Libero Arbitrio.
 §. 1. NE Pelagianis, Synergistis, Pietistis alii, q; hostibus veritatis præter mentem iuam Auctor p. m. 60 videatur favere ; ita putaverim ad hanc quæstionem : *Anne igitur post Iesum nullæ præcesserunt sunt vires liberi arbitrii ?* Respondendum : ad hanc questionem distin^{ct}im respundendum est secundum differentiam rerum, quarum aliae sunt terrestres (sive res rationi subjectæ, que quoq; sunt a natura) aliae cœlestes (sive spirituæ) adi Form. Concord.

§. 2. Hujus deinde questionis: quid
 B 3

vales ergo liberum arbitrium in rebus terrenis? responsonem ita supplendam esse: In terrenis, quae suo complexus res. (sacras atq; divinas, natura cognoscibiles; relq;) omnes (naturales) politicas, aeronomicas, omniumq; artium inventiones, tractationes & studia complectur, non exiguum tantum, & obscurum aliquod. sed praelarum & in hac natura corruptione admirandum judicium (non tamen sine multa imperfectione) reliquum esse; tum etiam (circa res spirituales) in externis actionibus (paedagogicis, que sunt a natura) residuum esse (aliquam) liberam voluntatem (& Scriptura) & preclaras etimicorum (aliorumq;) benignum monumenta & facinora, manifeste docent. adi Quenstedt. Syst. Th. P. 2. p. 176. Kön. Th. Pos. §. 240. & Wandalini ὑποσύνωσις p. m. 82.

In Loco de Peccato.

§. I. **Synonyma gramm.** videtur
Sconstituere Auditor p.m. 69. peccarum (a) Regnans & Mortale, cum tamen (i) mortale sit latius, & regnans sit strictius. omne enim pecca-

catum regnans est mortale, sed non
 omne peccatum mortale dici potest
 regnans. (2) Mortale est, quod mor-
 tem infert spiritualem, eo ipso mo-
 mento quo committitur. Ezech. 18: 24.
 Rom. 8: 13. hoc pertinent non rena-
 torum peccata omnia, originalia &
 actualia. Tit. 1: 15. Renatorum vero
 peccata, quae gratiam Dei, Spiritum
 S. & fidem excludunt, sive error sit
 in fide, seu aliqua actio interior,
 vel exterior, pugnans cum lege Dei,
 & contra conscientiam designata.
 Gal. 5: 19, 20, 21. Regnans vero peccatum
 dicitur, cum homine non repugnante sed
 assentiente imperium obtinet, ut habet
 auctor, respicq; formaliter peccatum
 quodvis voluntarium, per agentis
 cerebram repetitionem adauatum; ut
 cum Achabus venundatus sub pec-
 catum dicitur. 1. Reg. 21:25. adi Seb.
 Schmid. Comp. Th. p. m. 232. Rudr.
 Th. Thet. p. m. 161. Kön. Theol. Pos.
 §. 146. Hahn. in Kön. p. m. 141. (b)
 Videtur auctori non regnans atque ve-
 niale peccatum Synonyma esse gram-
 matica; quæ rāmed aliquantum dif-
 fe-

ferunt, nam peccatum veniale dicitur a conditione personæ, Deo per Christum reconciliatæ, cuius meritum ei imputatura est. Rom. 8: 1. quod propriea gratiam Dei & fidem salvificam non excepit, adi Quenstedti Synt. Th. P. 2. p. 147. Hollaz. Ex. Th. p. m. 593. Peccatum non regnans autem nihil est aliud, quam defectus quivis & inclinationes prævæ, nec non peccata illa actualia, quæ sunt ignorantiae, omissionis aut infirmitatis, quæ sunt in penitentia, quændiu in hac vita sunt superstites. Hebr. 12: 1. Gal. 5: 17. quibus tamen illi reluctari debent, ut spiritus dominetur carni, nec peccatum vires adquirat, & dominium impetreret. 1. Joh. 3: 9. adi Hilt. Loc. Com. p. m. 50. Rudr. Th. Thæt. p. m. 161. Henrichi Comp. Theol. p. m. 50. Nota (1) mortale & regnans non est idem, quod mortuum atq; vivens ex Hollaz. p. m. 600. & (2) peccatum quodvis veniale est involuntarium, non contra ex Kön. Th. Pos. §. 140.

In Lœo de Prædestinatione.

§. I. Vldetur Auctor p. 72. favere
 Calvinianis, prædestinationem ut genus constituentibus, cuius species sunt Electio & Reprobatio; distingvit namq; voluntatem prædestinationis in antecedentem & consequentem: sed (a) distingvendum inter acceptiōē Biblicam & Ecclesiasticā. priori modo prædestinatio idem est, quod Electio: nec differunt in se, sed nostro tantum conceptu, quatenus Electio respicit electos; prædestination etiam media, quae in eum finem ordinata sunt. Quod vero prædestination nonquam involvat reprobationem, probatur (1) ex inducione omnium locorum Biblicalorum. (2) ex verbis Pauli: quos prædestinavit, hos etiam glorificavit. Röm. 8: 29, 30. atq; reprobos non glorificavit, ergo nec prædestinavit. (3) quia reprobationis media vel causæ non sunt a Deo ordinatæ, sed ab ipsa hominis malitia, instigante Satana; adi Cal. Ex. Syncret. app. p. m. 56 Deutschm. exam. Contr. Calvin. p. m. 129. Scho-

meri Coll. Anti Calv. p. m. 91. Neum.
 Th. Aph. p. m. 376. Wand. θεωτόποσιε
 p. 143. Leberm. Comp. Th. Pol. uni-
 versæ, præside Gratio p. m. 100. Rei-
 nesii Th. Thet. p. m. 368. Si vero *a-*
lia esset ad vitam æternam, *alia* ve-
 ro ad ignominiam æternam præde-
 stinatio, sequeretur Deum alios ad
 fidem, alios ad incredulitatem de-
 stinasse. Negari tamen non potest, Pa-
 tres nonnunquam ita generaliter præde-
 stinationis doce uos esse, ut etiam ad re-
 probationem referretur; adi Fabr. Con-
 fid. Controv. p. m. 215. distingvendum
 ergo (b) inter *acceptiōēm* *prædestinatio-*
nis propriam & *impropriam*. priorem
 cum negamus, posteriorem non tan-
 tum Auctori nostro, sed etiam aliis
 Theologis fuisse usitatam agnoscim-
 us; qui *prædestinationis* vocabu-
 lum ita late accipiebant, ut compre-
 henderet etiam voluntatem Dei an-
 tecendentem, qua omnes homines
 vult salvari. Quæ *impropria* *Electio-*
nis acceptio, Hubero occasionem
 dedisse erroris sui de Universali ho-
 minum *Electione*, non immerito

putatur a Dn. Heunilchis in The-
sauro Disp. p. 493.

In Loco de Christo.

§. 1.

ENumerat Auctor. p. m. 96. tres
status Christi: *Exinanitionis*, *Glo-
rificationis* & *Majestatis*. Verum (1) Scri-
ptura duos tantum personas Christi
status introducit. (2) Omnia di-
cta de Christo, omnia facta, vel
etiam praedicata Christi commo-
dissime ad geminum statum revocari
possunt. Sicut (3) ex intervallis &
incrementis status exinanitionis,
peculiares status species non consti-
tuimus; sic nec intervallis vel incre-
mentis status exaltationis, tale quid
tentare debemus, ne (4) entia præ-
ter necessitatem multiplicare vide-
amur, ut loquitur excell. Deutschm.
in Analyti Comp. Hert. p. m. 564.
565. & ne (5) Socinianorum conami-
nibus aniam prebuuisse videamur,
cont. Alberti Interesse Religionum
p. 201.

§. 2. Constituit eadem p. 96. ter-
minum Exinanitionis ad quem glo-
rios.

riesam Christi resurrectionem, sed cum latior tum est acceptio vocis Resurrectionis, proprius & distin-
ctius dixerimus hujus status terminum ad quem esse vivificationem
vel exsuscitationem Christi a mor-
tuis, ut apertius nos distingvamus
ab ipsis Calvinianis, qui descentum
Christi ad inferos ultimum fuisse di-
cunt gradum exinanitionis Christi.
Conf. Danthav Hed. p. m. 695. Chri-
stosoph. p. m. 248.

§. 3. Ad questionem: Quam igi-
etur Majestatem Christus in hoc sta-
tu consecutus sit? ~~Ex ipso non possum~~ qui-
dem quoad possessionem: sed illius infinita,
quam incarnationis momento per unionis
personalis gratiam habuit, in statu ve-
ro Exinanitionis, summa serdili forma NB.
occultabit plenariam usurpationem. Ve-
rum Exinanitio Christi non in Ma-
jestatis Divinitate occultatione, sed in e-
jusdem, quanquam ad plenarium u-
sum κενόση sive voluntaria ac tempo-
raria abdicatione consistit; quemad-
modum accuratissimus si quisquam
Theo-

Theologus Doct. HERM. WITTE,
 Episcopus jam Ab. tamigeratissi-
 mus in Disp. Dni Schum. se præsi-
 de habita §. 4. p. m. 2. probat; vel
 etiam *evacuatione vera & reali*, ut do-
 cet Dns D. Neum. Theol. Aph. p.
 m. 481. Danhav. Christosop. p.
 m. 189. Deutichit: Anal. Comp.
 Hutt. p. m. 560 seq. Feurb. *neocri-*
gypafias tractatu integro.

In Loco de Ecclesia.

§. I.

Dicit Author p. m. 131. *Nomen Ecclesiaz*
specialissime usurpari pro cœtu Ele-
cotorum. Ut ut contra usus theologicos
 non peccare hanc sententiam judicet Ce-
 leber. Dns Fechtius Syll. Comit. Disp. 19.
 §. 6. 7. p. m. 256. potius tamen cum Aug.
Confessione pro cœtu Sanctorum sive Cre-
dentium, statim; cum præter electos
 alii non electi ad vitam æternam, vita
Ecclesiaz membra sunt, nimirum *πρόσωπα*
ei, qui vere in Christum credunt, vereq;
 sancti sunt, adeoq; Ecclesiaz genuina in eo

sta-

statu membra, licet electi ad gloriam non sint. Adi Quenstedt. P. 4. p. 487. Brochm. Syst. Th. T. 2. p. 668. Joh. Adam Ofiand. Coll. Th. Pteiss. Evang. Christen Schule. Hollaz Ex. Th. Ut vero mentem Auctoris exactius teneamus in hac etiam re, & definitioni contradicendi ansam praetripiamus, ante vocem glorificantur in definitione addas, rogo, si in fide persistant; & sic speramus omnia bene se habere.

§. 2. Definit Auctor p. 137. absolutionem seu potestatem clavis solventis, per NB. annunciationem remissiones peccatorum, facta vere penitentibus loco & mandato Christi; sed necesse est jam addatur terminus amplians vocem annunciationis, ut scilicet intelligatur annuntiatio efficax, se coniuncta cum efficaci operatione remissionis peccatorum, com (1) hic si Auctoris ipsius sensus, quod ex definit. potest. clav. in genere, atq; defin. clavis ligantis patet ad oculum. (2) Seclarii possint hunc locum quasi sibi faventem, sub specie veri, primo intuitu etiam adducere, & (3) Ministeris competit omnino potestas remittendi peccata diaconiæ seu ministeriales; non quibusvis h. e. facinorosis & notoriis impiis impoenitentibus; sed poten-

nicentibus; hinc etiam Christus non dicit: *Quae remiseritis peccata, sed quorum.* h.e. quos deprehenderitis ita se habere, ut Evang. requirit, inq; eo statu esse, ut possint illis peccata remitti; his 6 annua-
ciaveritis remissionem peccatorum, & effi-
cax erit remissio vestra, & peccata coram
Deo vere illis erunt remissa, & reapse ab
illis auferantur. adiis Königii Casus Consc.
p.m. 410. Wandalini ὥπολύπωσιν p.m.
332. Neum. Theol. Aph. p. m. 708.

In Loco de Justificatione.

S. I.

Exponit Auctor p.m. 170. que benefi-
cia Christi per fidem contingant fide-
libus, scilicet *Justificatio*, *Regeneratio*,
Adoptio, *Renovatio*, *Sanctificatio*, *Salvati-
o*, *Glorificatio*; sed omnes hos actus gra-
tia Spir. S.applicat. ut distinctig habeas in
promptu conscripsit Disp. Doctoralem D:s
Gotil. Wernsdorfius praeside D:n. D. Joh.
Georg. Neumannno, de Nexus & Discrimi-
ne Donorum gratia, atque eo explicat or-
dine, ut 1 sit *Vocatio*. 2 *Illuminatio*.
3 *Conversione* stricte sic dicta. 4 *Regeneratio*.

S. JHE

5. *Justificatio.* hinc 6. *Adoption.* 7. *De-
fponsatio.* 8 *Unio Mystica.* 9 *Renovatio
seu Sanctificatio;* cuius effectus immedia-
tus est bonus cordis motus internus, sed
mediatus suu opera externa; adi Neum.
Th Aph. p.m. 495. Quibus si addantur *Ca-
seratio & Glorificatio,* omnia sele-
bene habebunt, & his ex-
plicatis.

SOLI DEO GLORIA.

